

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การประชุม KM ครั้งที่ ๔ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

บัณฑิตวิทยาลัยได้ประชุมคณาจารย์พูดคุยกันเรื่องการทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพ
ก็เพื่อจัดเก็บองค์ความรู้ของอาจารย์ให้อาจารย์ในหน่วยงานบัณฑิตวิทยาลัยและ
หน่วยงานอื่นๆในมหาวิทยาลัยของเราได้ศึกษาเป็นแบบอย่าง

การประชุมนี้เป็นครั้งที่ ๔ ผู้เข้าร่วมประชุมมีดังนี้

๑.พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, ดร. (คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย)

๒.พระมหากฤษณะ ตรุโณ, ผศ.ดร.

๓.พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.

๔.พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ. ดร.

๕.พระมหาอดิเดช สติวิโร, ดร.

๖.ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

๗.รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

๘.ผศ.ดร. ประพันธ์ ศุภษร

๙.ดร.บุญเลิศ โอสถู

๑๐.ผศ.รังษิ์ สุทนต์

พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, ดร. (คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย)

ขอโอกาสคณาจารย์ทุกท่าน วันนี้อาจารย์ทั้งหลายได้มาประชุมกันพูดคุยกันเรื่องการทำ
วิจัยที่มีประสิทธิภาพ ทุกท่านต้องทำวิจัย การพูดคุยกันวันนี้เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันและ
กันและไม่ให้เสียเวลามอบให้ ดร.แม่ชีกฤษณา ดำเนินการ

ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม:

นมัสการและสวัสดีค่ะ ท่านอาจารย์ทุกท่าน วันนี้เป็นโอกาสดีที่อาจารย์ได้มีโอกาสพูดคุยกัน
เรื่องการทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ประสบการณ์ของท่านที่ได้เล่าสู่กันฟังในห้องประชุมนี้ถือเป็น
ประสบการณ์ที่ทรงคุณค่ามาก และดิฉันได้ให้เจ้าหน้าที่ถอดเทปหลังจากนั้นให้อาจารย์ไพฑูรย์ อุทัยคาม
นำขึ้นออนไลน์ ในเวปวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ครูบาอาจารย์เปิดเข้าไปอ่านได้เลยนะคะ ขอเริ่ม
ถามคณบดีก่อนนะคะ ด้วยคำถามการทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพ การแก้ปัญหาและอุปสรรคในการทำ
วิจัย

พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, ดร. (คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย):

เทคนิคในการทำวิจัยคือ การเลือกประเด็นการวิจัย ปัญหาการทำวิจัยสำคัญที่สุดของ
กระบวนการทำวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ ถ้าตั้งปัญหาผิด ตั้งโจทย์ผิด ผลงานที่จะออกมาจะไม่ได้ประโยชน์

เพราะฉะนั้นเคล็ดลับเทคนิคในการทำวิจัยให้ประสบความสำเร็จต้องเริ่มต้นด้วยการหาประเด็น หา โจทย์การทำวิจัยให้ดีที่สุดอันนี้คือเทคนิคการทำวิจัยที่พระอาจารย์ทำก็คือและคิดว่าคนอื่นก็ควรทำคือ ต้องรีวิวลำวดอกเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ตรวจย้อนไปในอดีตมาถึงปัจจุบัน เรียกว่าก่อนที่จะเดินไปข้างหน้าให้เดินย้อนหลังไปสักนิดหนึ่งนี่คือ เทคนิคก็คือเดินถอยหลังไปสำรวจ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เราจะทำในอันนี้ย้อนไปจนได้ข้อมูลเพียงพอแล้วเราก็สามารถที่จะรู้แล้วว่าคนในอดีตที่เขาได้ทำอะไรกันบ้างอะไรคือสิ่งที่เขารู้กันแล้ว ความรู้ในเรื่องนั้น ๆ มันพัฒนาอะไร เกิดขึ้นบ้างแล้วความรู้ที่คน ๆ นั้น ๆ ทำไว้แล้วเราสามารถที่จะเอาประเด็นหรือปัญหาอะไรที่จะมาต่อยอดต่อที่เขายังไม่ต่อและเราต้องการจะต่อหรือเขาต่อแล้วมันยังไม่ต่อเราต้องการจะต่อให้มันดีนี่คือ เทคนิคคือเดินถอยหลังเพื่อที่จะเดินไปข้างหน้าถ้าเราได้โจทย์แล้วเราก็สามารถเดินไปข้างหน้าได้

ข้อสองการทำให้งานวิจัยออกมาให้มีประสิทธิภาพประสิทธิภาพ งานวิจัยเราทำ ๆ ไม่ เรา ทำเพื่อสังคมหรือวงการวิจัยหรือวงการวิชาการเขายอมรับ ที่นี้วิจัยอะไรที่เขาจะยอมรับมันก็ต้อง นำเชื่อถือเชื่อได้ตรวจสอบได้พิสูจน์ได้ ถ้าไม่เชื่อตามเราก็ต้องไปพิสูจน์ งานวิจัยที่ดีมีประสิทธิภาพด้วย ต้องประกอบด้วยหลักฐานที่น่าเชื่อถือหลักฐานสนับสนุนที่เราไปเก็บมาต้องดีเชื่อถือได้ สองเหตุผลต้อง ดีหมายถึงเอาหลักฐานที่มีมาร้อยเรียงมาเชื่อมโยงให้เป็นเหตุเป็นผล เหตุผลดีหลักฐานดีเชื่อถือได้แล้ว รูปแบบการนำเสนอคือการเขียนคำนวณการเขียนของผู้นำเสนอต้องให้ชวนน่าอ่านเป็นระเบียบเป็น ลำดับเป็นขั้นตอนน่าอ่านเป็นภาษาที่อันนี้ก็จะทำให้เราเข้าใจในประเด็นที่เราทำที่สุดท้ายแล้ว ถ้าได้ดี ๓ ค่ะคือ ๑.เขียนดี ใช้ภาษาดี ๒. หลักฐานดี ๓. เหตุผลดี สุดท้ายคือการตอบคำถามการวิจัย ได้นั่นคืองานวิจัยที่มีประสิทธิภาพ

การทำวิจัยที่จะให้ได้ทุนมีวิธีแบบไหน คือต้องทำให้เข้ากับผู้ที่เขาให้ทุนอยากได้ทุนเขาก็ ต้องทำวิจัยให้สอดคล้องคือ มันมีสองประเภทคือ ๑. ทุนที่กำหนดไว้ว่าเขาจะให้ทำแบบไหน ๒. ทุน กลาง ๆ ที่เขาไม่ได้กำหนด วิธีที่จะทำให้ได้ทุนคือทำให้สอดคล้องกับนโยบายผู้ที่เขาจะให้ทุน อย่างเช่น เขาต้องการให้เราทำวิจัยเกษตรอินทรีย์เราก็ต้องหาหัวข้อวิจัยที่จะเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่น่าสนใจแล้วก็เสนอ ไปเขาก็จะให้ทุน หรือเขาต้องการที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งเราก็ต้องทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้

ปัญหาที่พบในการทำวิจัยและวิธีแก้ปัญหา คืองานวิจัยที่ทำไปแล้วมันไม่ค่อยมีประโยชน์ มันอาจจะมาจากโจทย์วิจัยมันไม่ดี โจทย์วิจัยมันไม่ดีไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาสังคมการแก้ปัญหาของ สังคม สองที่มันไม่ดีคือโจทย์มันดีแต่วิธีการตอบโจทย์มันไม่ดี วิธีการตอบโจทย์คือมันไม่เหมาะสมกับการตอบโจทย์คือวิธีการดำเนินการวิจัยมันไม่เหมาะสม หรือสามโจทย์ดีวิธีการดีแต่คนทำไปเก็บข้อมูล ไปทำมันไม่ดีไม่น่าเชื่อถือทำบกพร่องมาไม่สมบูรณ์อันนี้ก็จะปัญหาสุดท้ายแล้วเราก็จะได้ข้อสรุปของ งานวิจัยที่มันบกพร่อง ถ้าจะทำวิจัยให้มันดีก็ต้องหาโจทย์ให้มันดีวิธีการดำเนินการวิจัยต้องสอดคล้อง กับโจทย์แล้วผู้ทำวิจัยต้องมีความรอบคอบระมัดระวังเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและ น่าเชื่อถือนะ

ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม:

เทคนิคในการทำวิจัยนี้ถ้าเป็นวิจัยเกี่ยวกับภาคสนามเกี่ยวกับชุมชนที่จะลงพื้นที่ไป สัมภาษณ์ สังเกตและดูบริบทภาพรวมของพื้นที่แล้วนำมาเขียนก็คือเขียนบ่อย ๆ ขยันหาข้อมูล ขยัน วิเคราะห์ข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลในการเขียนงานชิ้นนี้ในกรณีที่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับสังคมต้องลง พื้นที่ ส่วนงานวิจัยแบบเอกสารก็เทคนิคในการทำก็คือ ค้นเอกสารบ่อย ๆ เอกสารที่จะค้นก็คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และหนังสือต่าง ๆ ที่คณาจารย์ที่มีชื่อเสียงในวงการพระพุทธศาสนาได้ เขียนไว้ก็จะอ่านค้นตีความ เรียบเรียงเขียน

ส่วนการทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต้องทำอย่างไร การให้มีประสิทธิภาพนี้ก็คือ สามารถนำไปใช้ได้ อย่างเช่นทำเรื่องท่องเที่ยวถ้าเราจะทำให้มีประสิทธิภาพเราจะต้องทำให้ที่ตรงนั้น กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนของอำเภอต่อมาก็ของจังหวัด ก็คือพยายามที่จะโปรโมท สถานที่ ตรงนั้นให้ได้เราก็จะคำนึงถึงประสิทธิภาพสามารถรับใช้สังคมได้จึงจะเรียกว่าวิจัยที่มีประสิทธิภาพ

การทำวิจัยเพื่อที่จะได้ทุนต้องดูก่อนว่ารัฐบาลกำลังจะพัฒนาด้านไหนเราก็ไปเขียนงานวิจัย ให้ตอบโจทย์รัฐบาลด้วยตอบโจทย์ประเทศชาติด้วยในท้ายที่สุดแล้วก็จะได้ทุนวิจัย

ปัญหาที่พบในการทำวิจัยและวิธีแก้ปัญหาก็เป็นเรื่องเวลาที่เนื่องจากเป็น อาจารย์สอนนี่ก็จะไปค้นคว้าประสานเตรียมการสอนพอไปสอนมาแล้วจะมาทำวิจัยต่อก็จะเกิดอาการล่าช้า โมงสอนเยอะ แต่งานวิจัยมันต้องมีเวลา ปัญหาคือเรื่องเวลาเพราะว่ามีนิสิตมาปรึกษาปัญหา วิทยานิพนธ์เขียนโครงร่าง เขียนงานวิจัย เขียนบทความ ดังนั้นเวลาจะหมดไปกับการให้คำปรึกษา พอจะมาทำวิจัยก็จะค่าเย็นแล้ว ทำให้สมองล้า มีวิธีที่จะแก้ปัญหาก็คือพอมีเวลาที่ ทำ ๆ เท่าที่ทำได้ พยายามทำให้จบแล้วก็ลงพื้นที่หาข้อมูลขึ้นมาเขียนบ่อย ๆ

ผศ.ดร. ประพันธ์ ศุภษร:

เทคนิคในการทำวิจัย เทคนิคที่ไม่ค่อยมีอะไรมากหรือก็คือทำวิจัยให้มันตอบโจทย์ที่เราได้ตั้งชื่อ และวัตถุประสงค์เอาไว้ว่าต้องการทราบอะไรเราก็ทำไปตามนั้นเทคนิคอันนี้คือตัวใหญ่ การทำวิจัยก็ ต้องมีการสืบค้นข้อมูลเทคนิคในการสืบค้นข้อมูลก็คือเราก็ไปแตกไปเอาค่าที่สำคัญจากวัตถุประสงค์นี้ แลหะมานิยามความหมายให้ตรงกับเรื่องที่เราจะทำเขียนวิธีการดำเนินการวิจัยให้ชัดเจน สืบค้นข้อมูล จากแหล่งปฐมภูมิ ทุติยภูมิให้ได้มากที่สุดเพื่อที่มีแนวคิดทฤษฎีมาอ้างอิงเป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือได้ แล้วก็ดำเนินไปตามแผนที่เราวางไว้คือเทคนิค ก็คือแผนที่ทำก็ปีดำเนินการตามแผนที่วางไว้ให้แล้ว เสร็จภายในกำหนดที่เขาที่กำหนดไว้

การทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพโดยส่วนตัวคือเรื่องของความน่าเชื่อถือแล้วก็ตรงตามโจทย์ วิจัยที่เราตั้งไว้เพราะคุณภาพคือคุณภาพทางวิชาการ คือเวลาเราทำงานวิจัยแล้วนี้ผลจากการสืบหา ค้นคว้านี้ต้องมีคุณภาพในเชิงวิชาการถึงจะเรียกว่ามีประสิทธิภาพได้ เพราะว่าประสิทธิภาพของการให้ ถูกต้องตรงกับทำวิจัยก็คือการทำให้เสร็จและได้รับผลการทำวิจัยที่ตรงตามโจทย์ที่เราได้ตั้งไว้เมื่อได้วิจัย

ตามโจทย์ตามข้อนี้แล้วงานที่จะได้รับการไปใช้ไปข้างอิงมันก็จะทำให้ประสิทธิภาพของการทำงานที่มันมีผลจากการวิจัยมันถึงจะมีประสิทธิภาพจริงเพราะว่าประสิทธิภาพมันมองถึงการได้องค์ความรู้จากผู้วิจัยอันหนึ่งนะจากทางวิชาการแล้วก็การนำเอางานวิจัยไปสู่การนำเอาไปใช้หรือในการปฏิบัติมันเกิดผลอย่างเช่น พระพุทธเจ้ามีการสอนโดยการใช้เหตุผลในลักษณะที่ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและมีการวางแผนในการสอนอย่างดี พอเราเห็นหลักการสอนของพระพุทธองค์เราก็เอามาสอนเอามาวิเคราะห์เพื่อที่จะนำไปใช้ต่อไป

การทำวิจัยเพื่อให้ได้ทุน หลักๆ คือเราต้องดูว่าผู้ให้ทุนต้องการอะไร คือสมมติว่า วช. หรือ สกว. เขาอยากได้วิธีการปลูกกล้วย เราก็ต้องตอบโจทย์เขาให้ได้ว่าวิธีการปลูกกล้วยทำอย่างไรตั้งแต่แรกเริ่มต้นจนได้ผลผลิตนี้ วช. หรือ สกว. เขาก็ต้องมีปัญหาในระดับประเทศว่าปัจจุบันใครเกิดปัญหาอะไรเราก็เขียนโครงการวิจัยไปเสนอเขาเพื่อแสดงให้เห็นว่างานวิจัยของเรานั้นมันสามารถตอบโจทย์ได้ด้วยวิธีการหนึ่งคือมีชื่อเรื่องมีวัตถุประสงค์มีวิธีการดำเนินการวิจัยข้อมูลที่จะมา Support มันทั้งหลายทั้งหมดเขียนมาให้เขาเห็นว่าเราสามารถที่จะตอบโจทย์งานวิจัยของเขาไว้ได้ตั้งแต่ชื่อเรื่องวัตถุประสงค์วิธีการดำเนินการวิจัยจนกระทั่งว่าได้ผลผลิตเป็นที่น่าเชื่อถือแล้วผู้ที่เขาให้ทุนจะอนุมัติเราสามารถทำได้แล้วยิ่งกว่านั้นเราก็ต้องอ้างว่างานวิจัยของเรานี้ถ้าไม่ทำต้องใช้สำนักงานเขานะถ้าไม่ทำจะเกิดผลอะไร สมมติว่าบางปัญหามันยังมีปัญหาอยู่ถ้าไม่ทำมันจะเกิดความเสียหายมาก แต่ถ้าสมมติว่าเป็นการวิจัยเชิงพัฒนา ถ้าไม่พัฒนาตัวนี้ตามที่เราเสนอนี้มันก็จะเกิดความด้อย อย่างเช่นการพัฒนาคน พัฒนาเด็ก ถ้าไม่ทำมาเสริมคุณภาพของเด็กอนาคตจะด้อยคุณภาพลงแบบนี้ก็ต้องอ้างหลักสำคัญๆ อย่างนี้ให้ได้

ปัญหาที่พบและวิธีการแก้ปัญหา เนื่องจากนักวิจัยส่วนมากของมหาจุฬาลงกรณเป็นครูบาอาจารย์ท่านมีภาระงานในการสอนตามพันธกิจหลาย ๆ อย่างแล้ว งานสอนงานทำวิจัยด้วยต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเรื่องของการดูแลกิจกรรมพัฒนาของนิสิตอะไรแล้วแต่มีเยอะจึงไม่สามารถทำงานวิจัยได้ต่อเนื่อง วิธีแก้ปัญหาก็คือในเชิงนโยบายทางคณบดีหรือผู้บริหารที่พยายามที่จะติดตามกับสถาบันวิจัยก็จะมีหนังสือมาติดตามความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ ก็คงต้องทำให้ดีขึ้นสำหรับผู้วิจัยเองก็ต้องมีวินัยสำหรับในการทำงานเพราะว่าต้องสิ่งถึงผลว่าถ้างานวิจัยเราเข้าผลที่จะเกิดขึ้นนอกจากส่งผลกระทบต่อผู้วิจัยเองก็คือดินพอกหางหมูแล้วผลของการวิจัยนี้มันจะล้ำสมัยคือไม่สามารถที่จะนำเอาไปใช้ได้พอทำเสร็จแล้วเหมือนกับเสร็จแล้วเขาหึงมันก็เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้วิจัยต้องเร่ง

ดร.บุญเลิศ โอบุสสุ:

เทคนิคในการทำวิจัยแบบใหม่ที่ได้จากการทำวิจัยก็คือการใช้วิธีวิเคราะห์แบบใช้ตารางโดยถ้าหากว่าเราไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายได้มาแล้ว เราก็มาทำเป็นตารางเป็นตารางรวมอย่างเช่นมันจะมีคำสัมภาษณ์แต่ละประเด็นเราก็มาตั้ง อย่างเช่นประเด็นที่ ๑ ถ้ามองถึงแนวคิดแบบนี้ อย่างเช่นเราไปสัมภาษณ์ ๑๕ คนใน ๑๕ คนเขาให้แนวคิดอะไรบ้างเราก็มาใส่ในตารางช่องที่ ๑ ทั้ง ๑๕ คน เลย

เราจะได้แนวคิดทั้ง ๑๕ แนวคิดจากที่เราไปสัมภาษณ์ อย่างที่ ๒ ตารางที่ ๒ อย่างเช่นเราสัมภาษณ์ ถึงวิธีการเรื่องของการพัฒนาชุมชนเราก็ได้วิธีการพัฒนาถึง ๑๕ วิธีการในการไปสัมภาษณ์ ถึง ๑๕ คนแล้วที่นี้ประเด็นที่สามก็คือกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเราไปสัมภาษณ์ ๑๕ คนเราก็จะได้อย่างน้อย ๑๕ กิจกรรม เราเอามาใส่ตารางเอาไว้เพื่อที่จะมาแยกอีกที่เราจะเห็นว่า ๑๕ คนที่ให้สัมภาษณ์ของ กิจกรรมในการพัฒนาชุมชนนี้มันมีอะไรบ้างคนไหนสัมภาษณ์เหมือนกันต่างกันหรือคนไหนที่มีความคิด หรือ ไอเดีย อะไรใหม่ๆ แล้วก็ผลตารางสุดท้ายก็คือผลที่ได้รับจากการพัฒนาชุมชน ๑๕ คน จากคนที่ ให้เราสัมภาษณ์เหมือนกันหรือต่างกันแบบนี้ เราก็สามารถไปวิเคราะห์นอกจากวิเคราะห์แล้วเราสามารถที่จะเอาคำสัมภาษณ์ทั้งหมดมาสังเคราะห์โดยที่เราจะไปดูแต่ทฤษฎีในบทหรือแนวคิด หลักกรรม ในบทที่สองบทที่สามเราทำต่อจากนั้นเราก็สามารถที่จะสรุปจากการสัมภาษณ์ ง่ายขึ้น

การทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพในแบบของอาจารย์คือ ตอนนี้นำใช้วิธีการเก็บข้อมูลเก็บ รวบรวมข้อมูลได้แล้วป้อนในการมาสัมภาษณ์แบบนี้เราก็จะไปถอดความให้คนที่เก่งในเรื่องของการ ถอดความ บันทึกเสียงและถอดความออกมาแล้วก็อีกคนหนึ่งก็ตีพิมพ์แล้วก็ไปให้เจ้าของที่เขาให้ สัมภาษณ์นี้ว่า OK. โหมคำที่สัมภาษณ์นี้มันถูกต้องอย่างที่เขาให้สัมภาษณ์มาไหมเอาไปให้เขาดูได้อ่าน คำสัมภาษณ์ของเขาเสร็จแล้วเราก็เอามาวิเคราะห์มาทำเป็นเอกสาร

การทำวิจัยเพื่อให้ได้เทคนิคของอาจารย์ ตอนนี่ก็คือเลือกหัวข้อประเด็นประเด็นที่ทาง สถาบัน หรือทาง วช. หรือทาง สกว. เขาตั้งประเด็นมาคือยุทธศาสตร์ของเขอย่างที่สองเรื่องที่เราจะ ทำเราก็ต้องมีความชำนาญด้วยถ้าเราไม่ชำนาญเราก็ต้องมีทีมที่ชำนาญในหัวข้อเรื่องนั้น

ปัญหาที่พบในการทำวิจัยของอาจารย์ และวิธีการแก้ปัญหาที่พบตอนนี้คือการทำ วิจัยไปแล้วมันไม่เชื่อมโยงไม่ต่อเนื่องกันมันได้อีกประเด็นหนึ่งมันแตกต่างจากวัตถุประสงค์ที่เราตั้งเอาไว้ วิธีแก้ปัญหาก็คืออาจจะต้องไปปรับวัตถุประสงค์เพื่อให้มันสอดคล้องกับเนื้อหาที่มีอยู่จึงจะทำให้ เราทันเวลาในการทำวิจัยเพื่อให้งานเสร็จทันเวลาที่กำหนดไว้

พระมหาพรชัย สิริวโร, ดร.:

เทคนิคในการทำวิจัยของอาจารย์ ต้องทำจากสิ่งที่เรามีความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ ชัดเจนในการตั้งประเด็นปัญหาในการวิจัย ถ้าเราไม่มีความรู้การแสวงหาความรู้ที่เราจะเอามาทำวิจัยก็ เป็นเรื่องยากดังนั้นต้องทำจากสิ่งที่เรามีความรู้เช่น ศึกษาพระพุทธานุศาสตร์ที่อาจจะตั้ง โครงสร้างจาก กรอบของพระพุทธานุศาสตร์ อย่างเช่น พุทธศาสนาเพื่อสังคม การประยุกต์พระพุทธานุศาสตร์เพื่อการ แก้ปัญหาทางสังคม

การทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพ จากตรงนี้ที่เราสามารถตั้งคำถามบนฐานของความรู้ที่นี้แหละ มันก็สามารถที่จะทำให้เราทำงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพได้นะเพราะว่าความรู้เป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้ งานของเราออกมาเป็นที่ยอมรับถ้าเราไม่มีความรู้งานวิจัยที่ออกมาก็จะเป็นเพียงงานวิจัยที่รวบรวม

ข้อมูลไม่สามารถที่จะตอบปัญหาทางงานวิจัยหรือไม่สามารถที่จะสร้างองค์ความรู้ที่มีผลกระทบในสิ่งที่เรากำลังหาอยู่ได้

วิธีการทำวิจัยเพื่อให้ได้ทุน ก็พูดมาเยอะที่สำคัญอย่างที่ยบอกระ ถ้าทุนของ สกอ. ก็ดูว่า สกอ. เขาอยากจะให้ทุนพัฒนาเรื่องอะไรถ้าเป็น วช. ก็ต้องดู หนึ่งที่เขาต้องการจริง ๆ ก็คือเรื่อง impact โดยเฉพาะ impact ที่มีผลกระทบการนำไปพัฒนาประเทศในการแก้ปัญหาสังคมหรือสร้างมูลค่าเพิ่มในเรื่องของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ตรงนี้ที่รู้มานะ ตรงนี้ตรง impact มันเป็นตัวกำหนดให้เราจะได้ทุนในการสนับสนุนในการวิจัยหรือไม่ถ้า impact นี้ไม่ได้เรื่องนะเขาก็บอกว่ามันเปล่าประโยชน์ที่จะลงทุนด้วยเราขอไปเยอะก็อาจจะตัดมากเพราะฉะนั้นต้องดู impact ตอนนี้ตัว impact มันเป็นตัวกำหนดว่าเราจะได้เงินหรือไม่ได้เงิน บางทีความสามารถที่จะทำวิจัยไม่ใช่เรื่องหลักที่จะพิจารณาเพราะว่ามันเป็นแนวโน้มสำหรับผู้ที่ให้ทุนเขาจะทำแบบนี้

ปัญหาที่พบและวิธีการแก้ปัญหาในงานวิจัย ปัญหาส่วนหนึ่งของอาจารย์เราคือเรื่องเวลา มันหลายเรื่องเดียวกันก็มีคนให้ทำนั่นเดียวกันก็มีคนให้ทำนี้ เรื่องเวลาเราอาจจะต้องหารอต่อเรื่องเวลา อย่างน้อย 2-3 วัน เช่นช่วงนักเรียนสอบเสร็จหรือช่วงวัน holiday วันธรรมดาวันปิดช่วงเทศกาลนี้นะช่วงนี้มันจะมีเวลาต่อเนื่องแต่ก็อย่างว่าแหละถ้าเป็นพระคุณเจ้านะช่วงเวลาปิดก็คือช่วงที่ต้องทำงานให้วัดพัฒนาวัดมันก็เป็นเรื่องยากอยู่เหมือนกัน มหาลัยก็ต้องให้เราสอนเกิน 10 คาบ ถ้าเป็นผู้บริหารก็อาจจะลดลงมาบ้างแต่ก็ต้องทำงานบริหารตรงนี้ที่ฝากมหาวิทยาลัยนะถ้าให้ส่วนงานวิจัยหลักเป็นงานของอาจารย์มันก็ไม่ใช่ว่างานวิจัยเป็นแค่งานเสริมแต่ว่ามันมีความจำเป็นในการประกันในการพัฒนาการเรียนรู้

พระมหาอดิเดช สติวิโร, ดร.

เทคนิคในการทำวิจัยอันดับแรกต้องมองเรื่องที่เราสนใจเรื่องที่เราอยากจะทำเป็นหลัก ถ้าเป็นเรื่องที่เราสนใจในเราจะรู้สึกที่เราต้องการที่จะทำงานแบบนี้ พอได้แนวทางได้เรื่องแล้วถึงลำดับถัดมาก็ น่าจะเป็นเรื่องของการหาข้อมูล การหาข้อมูลสำคัญมาก การลงไปในพื้นที่เพื่อหาข้อมูลในการเขียนงานจะทำให้เรามองภาพรวมในการเขียนออกได้ชัดเจนมากขึ้น พอเรามองเห็นภาพรวมที่ชัดเจนแล้วเราก็จะสามารถเขียนงานได้อย่างมีความสุขตามที่เราต้องการให้งานออกมาเป็นอย่างนั้น

การทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ในตอนนี้ถ้าเทคนิคส่วนตัวก็จะเป็นเรื่องของกรรมฐาน ในเวลาที่เขียนงานก็ควรจะเป็นช่วงที่มรอาารมณณ์เขียนงานต่อเนื่องกัน หากเขียนงานไปแล้วมีเรื่องติดขัดในการเขียนก็ต้องใช้วิธีปฏิบัติเข้ามาช่วยจะเป็นเรื่องการเดินจงกรม ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องการเดินมากกว่า เดินเพื่อเปลี่ยนอารมณ์แล้วก็ทบทวนความคิดตัวเองในลักษณะที่ก่อนที่จะเขียนงานตรงนั้นงานก็จะออกมามีคุณภาพความคิดตรงนั้นก็จะแหลมคมยิ่งขึ้น

การทำวิจัยอย่างไรที่จะให้ได้ทุน ถ้าจะทำวิจัยให้ได้ทุนก็ต้องดูก่อนว่าเราสามารถที่จะตอบโจทย์ในแหล่งที่นั้น ๆ ก่อนได้หรือไม่ ตอนนี้จะต้องดูที่ว่าสถาบันที่ให้ทุนเขาต้องการงานแบบไหน

พอคิดแล้วเราต้องมาดูตัวเราเองว่าตรงไหนที่เข้ากับลักษณะที่ต้องการทำ ถ้าเรารู้ว่าลักษณะไหนที่เข้ากับของเราจะทำให้เรามองออกว่าจะเขียนงานแบบไหน เช่นบางที่เขาต้องการเรื่องงานสังคมเราสามารถเอาพุทธไปประยุกต์กับสังคมเหล่านั้นได้ไหมที่จะตอบโจทย์ปัญหาในเรื่องของสังคมได้ก็จะสามารถขอทุนได้

ปัญหาที่พบในการวิจัย ในตอนนี้ปัญหาที่พบบอกในลักษณะเดิมคือเรื่องของเวลาเพราะว่าเวลาจัดในแต่ละวันมีภาระที่ต้องทำหลายด้านพอเวลามันจำกัดก็ทำให้เวลาเขียนงานวิจัยมีลดน้อยลง ปัญหานี้ถ้าจะแก้ก็คงเป็นลักษณะเดิมก็คือต้องวางแผนกำหนดกรอบงานให้รัดกุมมากขึ้น ช่วงวันนี้ถึงวันนี้ต้องทำงานเวลาถึงเวลาต้องเลิกงานโดยส่วนตัวถ้าตอนนี้ที่คิดอยู่ในส่วนตัวถ้าที่คิดอยู่ปัจจุบัน สอนวันเสาร์อาทิตย์ก็จะใช้วิธีว่าวันจันทร์วันอังคารจะได้หยุดสองวันก็จะได้มีเวลาสองวันที่หยุดต่อเนื่องได้เขียนงานอันนี้เป็นโอกาสของถือว่าเป็นโอกาสของสองวันเขียนงานต่อเนื่องงานได้เยอะ ถ้าสมมติวันหนึ่งหยุดแล้วหายไปนะก็หยุดต่อเวลาที่กลับมาเขียนอีกก็จะไม่ค่อยได้งานมันจะไม่ต่อเนื่องนั้นเป็นวิธีหนึ่งวิธีที่สองก็คืออาจจะใช้ช่วงโอกาสของตอนเย็นตอนเย็นเริ่มมีเวลว่างอาจจะใช้ช่วงหกโมงเย็นถึงประมาณสักห้าทุ่มในการเขียนงานก็จะได้หลายหน้าจำนวนก็จะได้มากหน่อย ฉะนั้นตอนนี้ในเทอมนี้ถ้ามีเวลาในลักษณะนี้มั่นใจได้เลยว่าไม่เกินสองเดือนก็เสร็จเพราะส่วนใหญ่คือมีข้อมูลแล้วเตรียมข้อมูลเตรียมงานไว้ในระดับหนึ่งแล้วแต่มันไม่มีเวลาจัดการงานพอตอนนี้มีเวลาเซตตารางเอาไว้แล้วว่าตัวเองจะมีเวลาช่วงนี้ ๆ งานเอาไว้แล้วว่าตัวเองมันเห็นแล้วว่าจะทำอย่างไรให้มันประสบความสำเร็จได้สำคัญที่สุดในการเขียนงานคือการเขียนงานต้องต่อเนื่องถ้าเขียนงานแล้วไม่ต่อเนื่องเขียนวันหนึ่งแล้วก็หยุดไป ๓ - ๔ วัน เขียนอีก อารมณ์ไม่ต่อเนื่องเขียนไม่ต่อเนื่องงานก็จะขาดความต่อเนื่องเดียวกันเหมือนเขียนคนละคนเขียนแต่ถ้าสมมติเราเขียนต่อเนื่องกันวันหนึ่งเราเขียน ๆ ซ้ำอยู่ทุกวันเรื่อย ๆ มันก็จะชำนาญมันก็จะต่อเนื่องกันเป็นงานที่เราเขียนและก็จะออกมามีคุณภาพด้วย

พระมหากฤษณะ ตรุโณ, ผศ.ดร.:

เทคนิคในการทำวิจัย ก็อ่านหนังสือให้มากอ่านหนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น มาดูหน้าวิจัยของเราว่ามีประเด็นไหนบ้าง ที่เราจะสามารถนำเอามาอธิบายบรรยายได้นี้คือเทคนิคอะอีกหนึ่ง อาจจะพูดคุยกับนักวิชาการที่เขามีความรู้จะได้ความรู้จะได้เนื้อหาที่จำเป็นที่สำคัญต้องค้นหาเอกสารงานวิจัยมาอ่านมาก ๆ ปรัชญาผู้มีความรู้ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับเรื่องนี้ เขาก็อาจจะแนะนำหนังสือแนะนำแหล่งค้นข้อมูล หนังสือที่เกี่ยวข้องก็อาจจะประมาณหนังสือวิทยานิพนธ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยก็เป็นตัวอย่างได้ และที่งานวิจัยที่เขาทำเสร็จกันแล้วต้องดูให้มาก ๆ และเลือกเรื่องที่มีมันใกล้เคียงกับที่เราทำและเลือกเรื่องที่มีมันใกล้เคียงกับที่เราทำ เรื่องทฤษฎี มีคนเขียนมาบ้างแล้วในงานนั้นเราก็จะอ้างที่มานางานนั้น

การทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ต้องมองว่างานวิจัยนี้มันเพื่ออะไร เขาตั้งโจทย์ไว้ว่างานวิจัยเพื่อพัฒนาที่มันเป็นรูปร่างด้านโครงสร้างด้าน ด้านที่จะไปสร้างความเจริญก้าวหน้าต่อไปให้กับ

ประเทศชาติอย่างไรก็ต้องตอบคำถามตอบเรื่อง ๆ นั้นให้ได้ งานวิจัยบางอย่างมันเป็นงานวิจัยเชิงความรู้วิจัยแนวคิดก็ต้องดูประเด็นว่า ตั้งจุดประสงค์ได้อย่างไร ในเริ่มแรกพยายามตอบจุดประสงค์ให้กระชับเขียนให้ครบเขียนให้ชัดเจนให้กระชับเขียนให้คมเขียนให้ชัดเจนอย่าให้มันมีส่วนเกินมากบางที่ผู้วิจัยก็ไปชนข้อมูลออกมาในบางที่ไม่เกี่ยวข้องคือมันเกี่ยวข้องกับงานนั้นน้อยทำให้งานไม่มีประสิทธิภาพ ถ้าเขียนมาแล้วตอบวัตถุประสงค์ได้ชัดเจนแบบนี้ก็ถือว่าแบบนี้เป็นการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ตอบโจทย์เต็มว่างานวิจัยนี้เพื่ออะไรเพื่อพัฒนาเรื่องไหนต้องตอบให้ได้พัฒนาเรื่องความรู้ต้องตอบตรงนี้ให้ได้ วิจัยเพื่อพัฒนาสังคมอยากพัฒนาสังคมนี้อย่างไรที่นี้ก็นำไปสู่งานทดลองที่ว่าจากงานวิจัยนี้นำไปใช้มันจะเป็นอย่างไรต้องปรับปรุงพัฒนาไปเรื่อยๆ

เทคนิคในการขอทุนทำงานวิจัยหรือต้องดูเบื้องต้นของเจ้าของทุนว่าเขาประสงค์อย่างไร เจ้าของทุนบางคนก็ประสงค์ว่าจะอยากให้การนำพุทธธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อได้ความประสงค์ของเจ้าของทุนแบบนี้ก็ต้องตอบวัตถุประสงค์ของเขาให้ได้ งานวิจัยบางอย่างอาจมุ่งไปที่การแสวงหาความรู้แสวงหาแนวทางใหม่แนวคิดใหม่ อันนี้เรียกว่าวิจัยเพื่อหาความถูกต้องในเรื่องนั้น ๆ นี้มันก็อาจจะดูวัตถุประสงค์จุดเจตนารมณ์ของผู้ให้ทุนเขาไปทางไหน เราก็เสนอโครงการวิจัยไปเราต้องทำตามที่เขามีความจำเป็นตอบวัตถุประสงค์ของเขาให้ได้ตอบความต้องการของเขาให้ได้ เมื่อได้มาแล้วก็พยายามไม่ถึง

ปัญหาที่พบในการทำวิจัย เรื่องเวลาที่เรอาจจะมึนหลายอย่างเวลาที่เราจะทำงานวิจัยมันน้อย เรื่องข้อมูล บางเรื่องมันก็หาข้อมูลยาก หาหนังสือยากหาคนที่หาคนที่ที่จะมาคุยด้วยในเรื่องนั้น ๆ หายากแล้วคนบางคนที่เขามีความรู้เรื่องนี้เขาก็มีงานเยอะถ้าให้เวลาเราไม่รู้เมื่อไรสำหรับเรา วิธีแก้ปัญหามันต้องใช้ความพยายามมันต้องแก้ไปเรื่อยๆละปัญหามันอยู่ไหน คำรหายากเพราะฉะนั้นต้องไปหาซื้อหาหลาย ๆ ร้านแล้วก็เรื่องของผู้เชี่ยวชาญคนนี้เขามีภาระเยอะให้เวลากับเรายากก็เปลี่ยนคนหาคนใหม่ การจัดสรรเวลาก็ต้องตั้งวงไว้ว่ามันทำมานี่มันกำหนดเวลาตั้งใจพร้อมที่จะทำ ทุกงานก็สำคัญหมด งานนี้ที่สำคัญต้องทำให้เสร็จ

พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.:

หลักวิชาการว่าอย่างไรเราก็เขียนไปตามอย่างนั้น ศึกษาอะไรแล้วก็ตอบปัญหาให้มันตรงส่วนรายละเอียดก็จะเป็นการลงลึกของแต่ละรายบุคคลในกระบวนการทำวิจัย ต้องทราบเบื้องต้นว่าอะไรคือปัญหาที่เราจะแสวงหาคำตอบเราก็หาคำตอบไปตามนั้นแหละ

การทำงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ที่สำคัญเบื้องต้นต้องดูว่างานวิจัยมันตรงวัตถุประสงค์ของสังคมมากน้อยแค่ไหน และก็ต้องเป็นนักวิจัยที่ดีก็ต้องมันศึกษาหาข้อมูลต้องซื่อสัตย์ต่อความเป็นนักวิชาการมืออาชีพ

การทำวิจัยให้ได้ทุน เราต้องดูทุนเป้าหมายที่เขาให้เขาให้เพื่ออะไร เราสนใจประเด็นไหน เราก็ต้องหาโจทย์ที่จะศึกษาเรื่องนี้เพื่อว่าจะได้ทุน เป้าหมายมีความต้องการในแง่ของงานวิจัยนี้ต่างกัน ไป เพราะฉะนั้นเราต้องศึกษาก่อนที่เราจะเขียน

การแก้ปัญหาอย่างไรกับงานวิจัย เรื่องเวลา เรื่องข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล หรือคนให้ข้อมูล การแก้ปัญหาเรื่องเวลามันอยู่ที่เราวางแผนด้วย ต้องบริหารให้ได้ ต้องรู้ว่าสัดส่วน เช่น งานสอน งานวิจัย งานสังคม พวกนี้ เราก็ต้องแบ่งสัดส่วนให้ได้ เราเป็นหัวหน้าทีมอย่างนี้เราก็ต้องมีลูกทีมในการหาข้อมูล ในการค้นข้อมูลอะไรพวกนี้ เราก็ต้องสั่งเขา แล้วนำมาตรวจสอบอีกที อันนี้เป็นภาพรวมนะในการ ทำงานวิจัยส่วนตัว

ผศ.รังษิ์ สุทนต์:

เทคนิคในการทำวิจัยก็คือวิธีการที่เริ่มจากเราคิดหัวข้อส่วนมากก็จะหาจากสถาบันวิจัยหรือ ว่าดูว่ามีปัญหาอะไรที่เกี่ยวกับสังคม เทคนิคการตั้งชื่อก็ต้องตั้งชื่อให้มันครอบคลุมแต่ไม่ใช่ชื่อเป็น สองเรื่องสามเรื่องในเรื่องเดียวกัน ตั้งชื่อแล้วก็ต้องตั้งวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ใช้เขาเป็นชื่อที่ชื่อหนึ่ง นอกนั้นก็ให้มันส่งกัน ถ้าตั้งชื่อตั้งวัตถุประสงค์ได้ก็เริ่มรวบรวมเอกสารงานวิจัยของมหาจุฬาราชวงศา ส่วนมากจะเป็นเอกสารหมดที่นี้เอกสารเราก็ต้องเลือกจัดลำดับให้มันถูกกับวิธีการเขาเรียกว่า พระไตรปิฎก พระไตรปิฎกเป็นเหมือนหัวข้อ คุณตั้งชื่อมาก็หาข้อมูลสนับสนุนมาก่อนนี่คือวิธีการ พระพุทธเจ้าบอกมาว่าการไม่คบคนพาลการคบบัณฑิตเป็นมงคลที่นี้ในเชิงสังคมคนพาลก็คือคนที่ชอบหา เรื่องชาวบ้านคนแก่ คนเกเร ต้องมาดูพระไตรปิฎกว่าคนพาลคืออะไร เรียกว่าเอกสารสนับสนุนใน พระไตรปิฎกและอรรถกถา

การทำวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ของเราต้องใช้เอกสารเหมือนแก้ต่างหรือตอบโจทย์คือมันมี ประเด็นว่าเขาคิดแบบนี้เราก็หาหลักฐานมา หลักฐานก็คือหาจากเอกสารเรียกว่าวิภาคคือ ตัดสิน คุณ เขียนนั้นไม่ถูกประมาณนี้

การทำวิจัยเพื่อให้ได้ทุน สถาบันวิจัยส่วนมากก็จะให้ทุน อย่างคณาจารย์เสนอไปส่วนมาก ก็จะจัดให้โดยปรับแก้ชื่อเรื่อง ที่นี้อย่างของเราทำนอชการบอกว่าตกปลาแต่ในบ้าน ทำไมไม่ตกปลานอก บ้านบ้าง ที่นี้ถ้าเราจะไปดู งานวิจัยต้องเสนอแล้วที่นี้บางแห่งเขาตั้งเรื่องแล้วเขาก็หาคนที่เขาชำนาญ ในเรื่องนั้น ๆ ก็แล้วแต่จะหาใคร บางทีคนที่เสนอชื่อไปไม่ได้ด้วยคุณวุฒิก็ต้องใส่ชื่อคนอื่นไปที่เป็น คณาจารย์ที่มีประสบการณ์แล้วเอามาหารกัน บางทีกรรมการก็ช่วยกันตั้งชื่อเรื่องตรงนั้นเลยแล้วเขา ไปทำกัน

ปัญหาที่พบในการทำวิจัย บางทีเราไม่มีทีมงานทำคนเดียววิจัยเรื่องเอกสารมันก็ซ้ำแล้วก็ ส่งไม่ค่อยทันส่งไปเราก็บอกว่ามันขาดตรงนั้น ๆ เขาก็ให้เพิ่มแต่ก็ยังเพิ่มไม่เสร็จ บางทีเราภาระงาน มากงานสอนต้องเตรียมการสอน งานอ่านวิทยานิพนธ์ สถาบันวิจัยถ้าปีต่อปีสามารถยื่นเรื่องได้นะถ้า ของเก่ายังไม่ส่งของใหม่เขาก็ไม่อนุมัตินี่ก็เป็นปัญหาที่พบ การเข้ากลุ่มประชากรแล้วไม่มีทีมงานในการ

ลงพื้นที่นี่ก็เป็นปัญหา ทำกับอาจารย์บุญเลิศเรื่องกรรมฐาน อาจารย์บุญเลิศต้องหาคนไปแล้วก็ทางสถาบันวิจัยเขาก็จ่ายแต่นั้นเป็นโครงการของสถาบันวิจัยที่คล้าย ๆ มาจ้างเราอย่างของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ การวิจัยเอกสารก็เยอะอยู่มันเป็นฐานความรู้นะ ซึ่งคนนอกอย่าง ศ.ปรีชา ช้างขวัญยืน มหาจุฬามีเรื่องอะไรก็ทำไปเถอะเพราะเป็นฐานข้อมูลอย่างหนึ่งของเรามันต้องลงเชิงสังคัมบ้าง จะได้รับคำชื่นชม ฐานข้อมูล เอกสารเรายังตอบโจทย์สังคัมไม่ได้เยอะอยู่นะ อย่างเช่นของคณะสงฆ์นะ อย่างนี้ผิดไหม ข้อนี้ผิดไหม

รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิต:

เทคนิคการทำวิจัย ผมจะเลือกเรื่องที่ผมสนใจอย่างหนึ่ง แล้วขณะเดียวกันกรรมการเขาก็อาจจะสนใจ เลือกเรื่องนี้ได้เราก็กำเนินขั้นตอนไปเป็นลำดับ มันก็ไม่มีอะไรใหม่ นะ

การพัฒนางานวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพหรือว่าไม่มีประสิทธิภาพอยู่ที่ว่าเราจะดึงประโยชน์จากคัมภีร์มาได้มากน้อยขนาดไหน ความจริงสิ่งที่เรียกว่าองค์ความรู้จะต้องคิดไว้อย่างหนึ่งว่ามันตอบโจทย์ที่เราคิดไว้ได้มากน้อยแค่ไหน ทำแล้วมันจะเกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนต่อสังคัมหรือไม่

การทำวิจัยอย่างไรให้ได้ทุน จะขอทุนเขาก็ต้องไปศึกษาว่าคนที่จะให้ทุนเราเขาต้องการให้เราทำไปในทางทิศไหนกัน เราก็มาดูว่าเราทำได้ไหม ถนัดไหม และต้องทำให้เสร็จตามเวลาที่เขากำหนดด้วย

ปัญหาที่พบในการทำวิจัยและวิธีแก้ปัญหา เรื่องเวลา หลัก ๆ เลย เพราะส่วนมากจะมีเวลาคือ ปีชนปี พอต้องไปสอนไปทำอย่างอื่นเวลาจึงเป็นเรื่องสำคัญ ปัญหาเรื่องข้อมูลนี้สำคัญมากเลย ข้อมูลในงานวิจัยที่จะนำมาเรียบเรียงและจัดจัดลำดับ ทั้งเวลาและเรื่องข้อมูลเป็นปัญหาที่สำคัญเลย ครับ

